

Istoricul Alexandru Porțeanu, nonagenar

*Catinca Agache**

Pe istoricul Alexandru Porțeanu îl întâlnești, de mulți ani, ca invitat de onoare la simpozioanele naționale organizate de instituții academice, științifice, culturale, întotdeauna însoțit de distinsa sa soție, doamna lector universitar, Rodica Porțeanu. O figură seniorială, ce se remarcă de la distanță nu numai prin înfățișarea sa plină de noblete, ci și prin gravitatea privirii ochilor sfredelitori, avizi de cunoaștere, a gesturilor afabile adresate celor din jur, a cuvintelor apreciative adresate cu generozitate și convingere.

Îl observi imediat, căci mulți dintre participanți se adună în jurul său în semn de respect și prețuire pentru implicarea neobosită în promovarea istoriei și culturii naționale, pentru spiritul românesc caracteristic ce îi însuflețește demersurile.

Istoricul Alexandru Porțeanu este de o onestitate, distincție, rafinament sapiențial și comportamental cum numai la intelectualii veritabili poți descoperi.

Ardelean prin naștere (11 ianuarie 1934, Oradea) și prin educație (Liceul „Andrei Șaguna” Brașov, 1944–1947; Liceul „Emanoil Gojdu” Oradea. 1947–1951), cu descendență maternă moldovenească, domnia-sa și-a dedicat întreaga viață cercetării istoriei, în special istoriei Transilvaniei. Umanist prin formație, licențiat al Facultății de Istorie a Universității București, având ca profesor pe academicianul Andrei Oțetea, cu opțiunea sa pentru istorie influențată

de profesori iluștri din liceu (Ion Nicoară, Constantin Dinu, Titus L. Roșu), cu doctorat în istorie la Universitatea București, 1975, conducător științific acad. Constantin C. Giurescu și prin structură, Alexandru Porțeanu s-a afirmat ca o personalitate polivalentă.

A îmbrățișat – ca tânăr licențiat al Facultății de Istorie a Universității București, 1951–1956, și Secția de muzicologie a Conservatorului „Ciprian Porumbescu” București, 1954–1957, unde a avut ca profesor pe maestrul George Breazul – cariera de cercetător științific la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Române, timp de aproape 43 de ani (1957–1999). A continuat activitatea didactică de profesor asociat la Universitatea Politehnică București, Facultatea de Istorie a Universității București, Academia de Studii Economice (A.S.E.) București, Universitatea „Dimitrie Cantemir”. După debutul publicistic (1949) și științific (1959, în revista „Studii de istorie”), înregistrează o evoluție ascendentă, făcându-se remarcat ca istoric și ca publicist, om de cultură, cărturar implicat în promovarea istoriei și culturii naționale. A fost colaborator permanent al revistei „Familia”.

La Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” a început din 1960, încă din nefasta perioadă dominată de concepția kominternistă, studiarea istoriei unirii Transilvaniei cu România din 1918, precum și publicarea unor tratate, a unor cărți fundamentale. Menționăm că în

perioada regimului comunist din România nu era posibilă abordarea sistematică a unirii Basarabiei și Bucovinei, din 1918, cu România.

Ca tânăr cercetător, Alexandru Porțeanu s-a implicat în aceste proiecte, afirmându-se ca unul dintre istoricii de renume ai unirii și unității naționale, subiectul ocupând locul central în preocupările sale. Colaborarea la prima *monografie a unirii din 1918 (Desăvârșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu România*, Editura Academiei, 1968) și mai ales la volumul *Unitatea națională a românilor în epoca modernă* (Editura Academiei, 1985) – răsplătită cu Premiul Academiei Române – și alte lucrări (*Semnificații europene. Unirea românilor 1918*, București, 1993) sunt edificatoare în acest sens.

A colaborat, de asemenea, la importante lucrări de sinteză, ca *Istoria României. Compendiu*, Editura Didactică 1969, Manualul de istorie pentru clasa a XII-a de liceu din perioada 1968–1979; *Istoria românilor*, vol. VII, Editura Academiei, 2003; *Istoria dreptului românesc*, vol. II, Editura Academiei, 1987; *Istoria militară a poporului român*, vol. IV, Editura militară, 1987, la care se adaugă lucrări memorialistice și documentare (*1918 la români. Documentele Unirii*, vol. X, Editura Științifică și Enciclopedică, 1990. O contribuție științifică valoroasă o reprezintă publicarea memoriilor lui Valeriu Braniște *Amintiri din închisoare*, Editura Minerva, 1972, studii bibliographice (*Bibliografia istorică a României, secolul al XIX-lea – o vastă lucrare științifică* în *Revista bibliotecilor*” nr. 6/1969; *Lucrări bibliografice apărute cu prilejul celui de al XIII-lea Congres mondial al științelor istorice, de la Moscova*, 1970, în „*Revista bibliotecilor*” nr.10/1971.

Revoluția română din decembrie 1989 și abolirea regimului comunist din România au înlăturat toate opreliștile impuse istoriografiei române.

Bibliografia analitică a operei istoricului și omului de cultură Alexandru Porțeanu este amplă, ea totalizând circa 300 studii, sinteze, monografii, articole științifice; aproximativ 340 articole în publicații culturale, peste 400 comuni-

cări științifice, 260 expuneri și conferințe. Între acestea se remarcă lucrările consacrate Centenarului Marii Uniri de la 1918 și Tratatului de la Trianon, apărute în revistele Academiei Române – „*Memoriile Secției de științe istorice și arheologie*” și „*Academica*”. Un citat din multitudinea studiilor sale dedicate Marii Uniri și consecințelor acesteia este revelator pentru aplombul și seriozitatea argumentării, frazarea clară și fără echivoc: „Tratatul de la Trianon a consacrat în dreptul internațional și în relațiile internaționale faptul împlinit al eliberării popoarelor oprimate din Ungaria, între care și românii, în principal prin trasarea frontierelor noului stat ungar. Acesta și-a dobândit astfel pentru prima oară propria sa identitate politică-națională și a redobândit – după aproape 400 ani – independența deplină, Ungaria intrând astfel în mod legitim și demn în rândul statelor europene libere”.

O altă temă care l-a preocupat pe istoricul Alexandru Porțeanu a fost aceea a istoriei Mare-lui Refugiu Românesc din 1940, pe care l-a cunoscut de mic copil, familia sa fiind nevoită să părăsească Oradea în refugiul de la Brașov, unde a rămas până în 1947. Așa se explică și lupta sa tenace pentru recunoașterea suferințelor provocate românilor prin Arbitrajul (Dictatul) de la Viena, ca forme ale persecuțiilor etnice, conform legislației aferente. Cu aceste motivații temeinice, Alexandru Porțeanu a înființat Asociația Foștilor Refugiați (AFOR 1940–1947) al cărei președinte este. „La 30 august a fost semnat Arbitrajul (Dictatul) de la Viena. În după amiaza zilei de 5 septembrie, când începuseră deja violențele împotriva românilor, familia mea a plecat în refugiu prin noul punct de frontieră de la Ciurmești, pe ruta Arad, Craiova, București, Brașov. Refugiul nostru de la Brașov s-a încheiat teoretic, la 25 octombrie 1944. Revenirea administrației românești în teritoriul eliberat a fost amânată de introducerea administrației militare sovietice, provizorii în noiembrie 1944”.

Istoricul Alexandru Porțeanu a fost membru în Comisia pentru acordarea titlului de doctor în istorie la universități din București și din țară.

Recunoașterea meritelor sale pe linie academică, cultural-științifică, activ cetățenească constituie argumente în plus pentru așezarea acestei personalități în rândul istoricilor contemporani de prestigiu. Pentru contribuția sa remarcabilă la istoria națională, Alexandru Porțeanu a fost decorat cu Medalia jubiliară a Semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România (1968). Tot astfel, „Pentru excepționala contribuție adusă la păstrarea valorilor naționale și înfăptuirea idealului de unitate spirituală a românilor de pretutindeni”, i-au fost conferite 38 de diplome de onoare, de excelență ș.a. din partea unor asociații și instituții cultural-științifice interne și internaționale autorități administrative județene, locale ș.a. A primit, de asemenea, numeroase medalii consacrate unor aniversări și evenimente istorice (Distincția Onorifică „Crucea Munților” a Episcopiei ortodoxe Covasna-Harghita; Meda-

lia Comemorativă 155 ani de la apariția „Gazetei de Transilvania” 1838–1993; Medalia celor 120 ani de la Războiul de Independență, 1997; Medalia Centenarului Făuririi României Întregite, 2018 ș.a.).

Reputat istoric, cercetător de prestigiu respectat și îndrăgit, profesor, autor prolific al unor cărți, publicist talentat, memorialist, îndrumător, fondator, coordonator și organizator, implicat profund în viața țării, prezent la evenimente de anvergură națională și internațională, istoricul Alexandru Porțeanu a devenit și o părticică din spiritul național care domină manifestările științifice.

Împlinirea vârstei de 90 de ani îndreptățește aprecierile cuvenite pentru bogata sa activitate, împreună cu tradiționala urare „La mulți și fericiți ani, domnule profesor!”